

Némethy Bertalan emlékére

Írta és fordította: Burucs Barna és Bázár György

Idén lenne 100 éves a modern kori lovaglás egyik legkiemelkedőbb egyénisége, Némethy Bertalan. Életműve iránti tisztelet a mai napig jelen van a világ minden pontján, ahol komoly lovasképzés folyik. 2002. január 16-án, 90 éves korában, floridai otthonában érte a halál. Távozásával véget ért egy korszak, amelyben nem csupán az Egyesült Államok, de az egész világ lovassportja hatalmas fejlődésen ment keresztül. A következőkben néhány kiemelkedő tanítványa véleményén keresztül igyekszünk bemutatni a nagyszerű lovast és edzőt, aki egy egész világot tanított meg helyesen lovagolni.

Némethy Bertalan 1911. február 24-én született Győrben, ahol édesapja alispán volt. Középiskolai tanulmányait a Pannonhalmi Szent Benedek-rend győri Czuczor Gergely Katolikus Gimnáziumában végezte, ahol kiváló tanulmányi eredményei mellett vívásban elért sikereivel is kitűnt. 1932-ben avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián. 1936-ban vezényelték Örkénytáborba a Lovagló- és Hajtótanárképző Iskolába, ahol 1938-tól a díjugrató csoport tagjaként díjugrató válogatott volt és lovastusában is a legjobbak közé tartozott. Tagja volt a II. világháború miatt elmaradt, 1940-es olimpiára készülő magyar válogatottnak. Első magyarként vehetett részt kiképzésen a hannoveri lovassági kiképző központban Otto Lörke, Fritz Stecken és Bubi Günther vezetésével. A háború miatt hazarendelték, s 1942-től a 9. önálló huszárezred parancsnokaként a Don-kanyarban teljesített frontszolgálatot. 1944-ben a Ludovika Akadémiára vezényelték, majd az Akadémia állományával Németországba vonult, ahonnan később csoportját Dániába telepítették át, ahol az angol csapatok felügyelete alá került. 1945-ben egy koppenhágai lovasiskolában kezdett el oktatni, majd 1951-ben az Amerikai Egyesült Államokba települt.

1955-ben William Steinkraus és Arthur McCashin javaslatára Némethyt bízták meg az amerikai válogatott vezetésével, melyet negyed évszázadon keresztül végzett kiemelkedően sikeresen. A fiatal amerikai lovasok számára egyedi edzésrendszert alakított ki Gladstone-ban, a válogatott központjában. A díjugratók felkészítéséhez – a klasszikus kiképzésre építkezve – kialakította és köztudatba emelte az alapozó síkmunka, az ugróidomítás fogalmát. Olyan lovaglási technikát oktatott, amely az ügyességet helyezte előtérbe az erőszakkal szemben, s melyet a londoni „The Independent” újság csak „látványos simulékony stílusként” emlegetett.

A vezetőség asztalára letett első javaslatai között szerepelt, hogy a lovasok vegyenek részt európai versenyeken, hogy tapasztalatot gyűjtsenek az 1956-os olimpiához. Később így nyilatkozott a kezdetekről: „Elfogadták a javaslatomat, mert belátták, hogy ha csak a saját kertedben készülsz, azzal nem jutsz előbbre. Amint kilépsz és elindulsz valamerre, nálad jobbakkal fogsz találkozni. [...] Nem ültek ugyan háttal a lovon, de semmilyen idomítási alappal nem rendelkeztek. Ez nem volt divat akkoriban. Elsősorban a vadászlovaglás stílusában voltak járatosak.”

Az általa vezetett válogatott ezüstérmet szerzett az 1960-as római és az 1972-es müncheni olimpián. Négyyszer végeztek az élen a Pánamerikai Játékokon és 144 világkupa szereplésükből 71-et megnyertek. Ugyan 1980-ban visszavonult a válogatott irányításából, az 1982-es világbajnokságra még ő készítette fel a díjugrató csapatot. Munkássága koronájának mégis az 1984-es Los Angeles-i olimpián elért eredmény tekinthető: csapat aranyérem, valamint egyéni első és második helyezés. Noha ekkor már nem ő vezette a válogatottat, soha

senki nem kérdőjelezte meg, hogy az általa kijelölt út és következetes munka vezetett tanítványai későbbi kiemelkedő lovas és edzői sikereihez. Széleskörű klasszikus képzettségét és sokoldalúságát jellemzi, hogy az amerikai fogathajtó válogatott vezetőjeként vett részt az 1984-es négyesfogathajtó világbajnokságon, Szilvásvárakon.

Lovasai között volt az öt olimpiai szerepléssel büszkélkedő William Steinkraus, aki Amerika első egyéni aranyérmét szerezte meg 1968-ban, Mexikóban. Némethy Bertalan olyan kiemelkedő lovasok edzője volt továbbá, mint Frank Chapot és felesége, Mary Mairs Chapot, Joe Fargis, Neal Shapiro, Conrad Homfeld, George Morris.

„The de Nemethy Method” címen megjelent könyvében ismertette számtalanszor bizonyított módszerét. (Magyar nyelven „Díjugratás a Némethy-módszerrel” címen jelent meg a Mezőgazda Kiadó gondozásában, a Lovasakadémia sorozat 11. részeként.) A könyv, melynek tartalmát később videókazetta sorozaton rögzített előadások formájában is kiadták, alapművé vált a díjugrató lovak és lovasok kiképzését illetően. Díjugrató kurzusokat szervezett, köztük az 1984-es Los Angeles-i olimpiára és az 1989-es tampai világcupa döntőre felkészítő képzést. Magyarországon két alkalommal, 1987-ben és 1991-ben tartott többnapos előadás sorozatot, illetve a díjugrató válogatott számára edzést.

1987-ben a Díjugrató Hírességek Csarnokába választották (Tampa, Florida, USA). Ugyanebben az évben, magyarországi látogatása során a Magyar Lovas Szövetség Gróf Széchenyi István Emlékéremmel tüntette ki. Több amerikai egyetem mellett a Pannon Agrártudományi Egyetem (ma Kaposvári Egyetem) díszdoktorává avatták.

Egy interjúban a következőket nyilatkozta életútjával kapcsolatban: „Ha nem lett volna háború, most valószínűleg egy lovassági központ nyugalmazott parancsnoka lennék. Ehelyett a családom elvesztett mindent, amit évszázadok során birtokolt. De én szerencsés voltam. Azon néhány ember közé tartozom, akik folytatni tudták azt, amire a legjobban ki voltak képezve, és számtalan sikerben volt részem. Mindent összevetve, Amerika olyan lehetőséget kínált számomra, melyet saját hazám már nem volt képes megadni.”

1991-ben költözött Floridába szeretett feleségével, Emilyvel, akinek 1997-es halálát követően – barátai elmondása szerint – minden vágya az volt, hogy kövesse őt. „Akinek szerencséje volt találkozni vele, egy csodálatos, elragadó embert ismerhetett meg személyében, aki példakép lehet mindannyiunk számára mind lovaglás, mind emberség terén” – fogalmazott búcsúztatójában Nancy Jaffer. „Válogatott lovasai szeretettel emlékeznek rá és mindarra, ahogy megváltoztatta életüket. Éles magyar akcentusa, amely fél évszázados amerikai munkássága során mindvégig jellemezte beszédét, extra súlyt adott szavainak. Egyesek néha bajban lehetnek akár azzal is, hogy egész pontosan mit mondott, azonban soha nem volt félreértés a célokat és értékeket illetően, melyek ráragadtak mindenkire, aki körülötte mozgott.”

2002-es halálát követően tanítványai a legnagyobb nyilvánosság előtt, többek között a New York Times hasábjain búcsúztatták kiváló edzőjüket. Az alábbiakban ezekből idézünk:

William Steinkraus (öt olimpián lovagolt az Egyesült Államok válogatottjában, az 1968-as mexikói olimpia aranyérmese, kétszeres csapat ezüstérmes és egyszeres csapat bronzérmes; aktív sportolói pályafutását követően 17 évig irányította az Egyesült Államok válogatottját): „Nem csupán magát a lovaglást mutatta meg gyakorlatban és elméletben amerikaiak számos

generációja számra, hanem azt is, hogy miként kell bánni a lóval, megadni a tiszteletet, megértést, bizalmat és a helyes kiképzést, amit megérdemel. Soha senki nem felejtheti el, mennyivel tartozunk neki mindazért, amit tőle tanultunk. A lovasok, akiket képzett, a tudás, amit átadott, a kurzusok, a könyvek és kazetták. Bert igen nagy hatással volt arra, ahogy az amerikaiak ma az akadályok felett lovagolnak. Később, pályaépítőként szintén elősegítette azt, hogy megváltozzanak az akadályok elrendezéséről alkotott elképzeléseink. Mindenki rendkívül hálás lehet, aki valamilyen kapcsolatba került vele.”

Frank Chapot (hat olimpiai szereplés, két csapat ezüstérem, egyéni negyedik helyezés): „Igazi vezető volt, a régi korok iskolájának igazi úriembere. Ha bármikor bajba kerültél, síkra szállt érted. A lovaglás mellett jelentősen formálta mindannyiunk személyiségét is.”

George Morris (az 1960-as olimpián ezüstérmet szerző csapat tagja, később a válogatott edzője): „Bert egy egészen új dimenziót nyitott számunkra a lovaglás és képzés terén. Noha csak az elittel volt közvetlen kapcsolatban, munkájának hatása leszivárgott. A feljebb levők felhúzták a többit is. Egy nagyszerű országra talált, kiváló lovasokkal és hunter jellegű lovakkal. Ezt a csiszolatlan gyémántot dolgozta ki.”

Joe Fargis (az 1984-es olimpia egyéni és csapat aranyérmese, 1988 csapat ezüstérmese): „Jókor volt jó helyen. [...] Meggyőződéssel tette a dolgát, eltántoríthatatlanul.”

Melanie Smith Taylor (az 1984-es olimpián aranyérmes csapat tagja): „Kiállt mindamelllett, ami jó és helyes volt. Nagyon komolyan megváltoztatta sokunk életét.”

Michael Matz (1986-ban csapat-világbajnok, három olimpiai szereplés, 1996-ban csapat ezüstérem): „Ha Bert mondott valamit, az úgy volt. Természetesen soha nem vitatkoztunk vele. A tréning szigorú volt, de célravezető. Nagyszerű személyiség volt. Ha valamit rosszul csináltál, tudtad, hogy felelned kell érte. De mindent megbeszéltünk, és soha semmi nem maradt függőben, így mindig tudtad, hogy azt a hibát még egyszer nem fogod elkövetni.”

Robert Ridland (kétszeres olimpikon): „Mindig a lázadók közé tartoztam. Sokan éveken keresztül azon voltunk, hogy egyszer majd kamatostul visszaadjuk Bertnek azt, amit átéltünk azokon a hideg reggeleken a kengyel nélküli lovaglás során a gladstone-i fedelesben, a sor végén.”

Chrystine Jones Tauber (a válogatott tagja, Némethyt követően Gladstone vezetője): „Megmutatta az amerikaiaknak, hogy mennyit ér az, ha rendszer szerint dolgoznak. Érezte, hogy alapvető idomító ismeretek és cavalletti munka nélkül a lovak soha nem tudták volna teljesíteni azt, amire képesek voltak. [...] Igen nagy hangsúlyt kapott a lovasok szár és kengyel nélküli futószárazása. Kedvenc lova a nyugdíjas military ló, Royal Beaver volt, mely minden könnyedséget mellőzve csörtetett körbe-körbe. A lovasok feladata volt, hogy előcsalják a heréltből a könnyedséget. Addig csináltuk, mígnem lábaink elzsibbadtak. Alig tudtunk járni másnap. De ezek a képzések jelentősen hozzájárultak az amerikaiak egységes stílusához és kiváló üléséhez, ami egyben védjegyünk is lett. [...] Igencsak adott a részletekre, a szerszámzattól a szervezésig, mindenre figyelt. Az étrend szintén nem került el a figyelmét. Minden alkalommal felállított minket a mérlegre a pajtában. [...] A katonai kiképzés során természetesen csak férfiakkal volt dolga, s ez így volt a korai nemzetközi mezőny esetében is. Az 1970-es évek elején a nőket nem tartották olyan <erősnek és kitartónak>, mint a férfiakat. Ebből adódóan sokkal nehezebb volt számunkra az, hogy a csapatban szerepeljünk. Nekem személy szerint rengeteg próbálkozásomba került, míg elnyertem Bert meglepését. Viszont

miután mi lányok is bizonyítottuk lelkesedésünket és kitartásunkat, Bert mindig lojális volt velünk.”

Carol Hofmann Thompson (a válogatott tagja): „Ha nemzetközi versenyen voltunk, akkor a pályán kívül is szigorú szabályok és utasítások szerint éltünk. Azt mondta nekünk, <ti pedig, lányok, fél óra múlva legyetek a hotel halljában hosszú szoknyában, frissen mosott hajjal!> Sose felejttem el azt, ahogy a három lány egy fürdőszobában igyekezett eleget tenni ennek a parancsnak. [...] Nem sokkal halála előtt látogattam meg. Fájdalmi voltak egy balesetből adódóan, mégis úgy tett, mintha számára én lettem volna a nap fénypontja. Jellemző volt rá, hogy bárki, akit megérintett, úgy érezte, számára ő a legfontosabb. [...] Mindenkinek bizalmat szavazott. Önképző vidéki lovasként indultam és olimpiai szintig juttattott.”

Gene Mische (Stadium Jumping Inc. vezetője): „Sokan beszélnek arról, hogy miként hozta be a jelenleg elterjedt ugróstílust Amerikába. Azonban ami a legnagyobb adaléka volt ennek az egésznek, az a valódi megkérdőjelezhetetlenség. Száz százalékig megbízhattál abban, amit Bert mondott.”

Armand Leone jr. (2001-től az Egyesült Államok válogatottjának vezetője): „Zsenialitása sok ember számára tette lehetővé, hogy a lovak csodálatos világát élvezni tudja.”

Paula Rodenas 1983-ban megjelent „The de Nemethy Years” (A Némethy évek) című könyvében így fogalmaz: „Magával hozta mindazt a klasszikus elvekre épülő lovassági hagyományt, melyet egy olyan rendszer keretei között tanult, melyek ma már nem léteznek, s az amerikai lovas társadalomra szabta azokat.”